

Γιατί να (μην) αλλάξει το άρθρο 16

Του ΒΑΣΙΛΗ Γ. ΤΖΕΜΟΥ*

Η αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος αποτελεί τελευταία το πιο πολυσυζητημένο θέμα στο δημόσιο διάλογο της συνταγματικής αναθεώρησης. Η Νέα Δημοκρατία και η μεγαλύτερη μερίδα του ΠΑΣΟΚ υποστηρίζουν την ανάγκη αναθεώρησής του, ΚΚΕ, Συνασπισμός και η πλειοψηφία της φοιτητικής νεολαίας αντιδρούν σφόδρα.

Όπως προκύπτει από τα πρακτικά των συζητήσεων της Επιτροπής Αναθεώρησης στη Βουλή, δεν υπάρχει πρόθεση από τα κόμματα να αμφισβητηθεί ο πυρήνας του άρθρου 16, ότι δηλαδή και η ανώτατη παιδεία είναι δημόσιο αγαθό. Νέα Δημοκρατία και ΠΑΣΟΚ προτείνουν την υπό όρους, και πάντως μη κερδοσκοπική, παραχώρηση της διαχείρισης του δημόσιου αγαθού - δημόσιας υπηρεσίας της ανώτατης δωρεάν παιδείας και σε ιδιώτες.

Ο επιστημονικός κόσμος τάσσεται μάλλον χλιαρά υπέρ της αναθεώρησης του άρθρου 16 χωρίς να τη θεωρεί θέμα πρώτης προτεραιότητας. Κοινός παρονομαστής όλων των λίγο ή πολύ αποκλινουσών απόψεων είναι ότι προέχει της αναθεώρησης του άρθρου 16 η βελτίωση του ελληνικού δημόσιου πανεπιστημίου.

Πειστικές είναι πάντως δύο διαμετρικά αντίθετες παραδοχές που αποδεικνύουν τη δυσκολία του διλήμματος για το άρθρο 16:

1) Η αναθεώρηση του άρθρου 16 από μόνη της δεν λύνει κάποιο από τα βασικά προβλήματα της ανώτατης παιδείας μας και συνεπώς δεν είναι αναγκαία. Η πραγματική υποστήριξη του ελληνικού δημόσιου πανεπιστημίου δεν απαιτεί αναθεώρηση του άρθρου 16. Ούτε όμως είναι σωστό να λειτουργήσει η αναθεώρηση του άρθρου 16 ως άλλοθι για την παράταση της κρατικής παραμέλησης του δημόσιου πανεπιστημίου.

2) Η διεθνής πρωτοτυπία της συνταγματικής απαγόρευσης της ίδρυσης ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων από ιδιώτες είναι αναχρονιστική. Αν αρθεί συνδυαζόμενη με θεσμικές εγγυήσεις, δεν θα βλάψει τη δημόσια δωρεάν παιδεία, ενδεχομένως μάλιστα αυξάνοντας τις θέσεις στα ελληνικά πανεπιστήμια, ιδίως σε σχολές υψηλής ζήτησης και περιορίζοντας τη φοιτητική μετανάστευση.

Δύο εξίσου σημαντικά αντικρουόμενα δεδομένα πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν κατά την απόφαση της Βουλής για το αν και το πώς της αναθεώρησης του άρθρου 16: 1) Οι εξελίξεις στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο της Παιδείας, οι οποίες πάντως δεν προεξοφλούν ευθεία σύγκρουση με το ισχύον άρθρο 16, όπως ενίοτε δογματικά υποστηρίζεται. 2) Η μαζική και δυναμική αντίθεση της πλειοψηφίας των φοιτητών στην αναθεώρηση του άρθρου 16.

Είναι βέβαια κρίσιμο να μην τεθεί στην αναθεωρητική βάση το δικαίωμα δωρεάν δημόσιας παιδείας που κατοχυρώνει η παράγραφος 4 του άρθρου 16. Αυτό θα σήμαινε αδικαιολόγητη θεσμική απαλλοτρίωση ενός βασικού κοινωνικού δικαιώματος. Συνεπώς είναι μάλλον σκόπιμο η αναθεώρηση να περιοριστεί ρητά στην παράγραφο 5 του άρθρου 16, παρ' ότι είναι γεγονός ότι ολόκληρο το άρθρο 16 χαρακτηρίζεται από βερμαλισμό και μακρηγορία που δεν ταιριάζει σε ένα σύγχρονο συνταγματικό κείμενο.

Όπως φαίνεται από τους σημερινούς πολιτικούς συσχετισμούς, το άρθρο 16 θα αναθεωρηθεί. Δύο διακυβεύματα κρύβονται πίσω από το «πώς» της αναθεώρησής του.

1) Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια θα είναι μόνο μη κερδοσκοπικά ή και κερδοσκοπικά; 2) Οι εισαγόμενοι στα ιδιωτικά πανεπιστήμια θα προκύπτουν από ενιαίο σύστημα κρατικών εξετάσεων ή θα επιλέγονται ελεύθερα ή σχετικά ελεύθερα από αυτά; Γενικότερα οι κανόνες και το γενικό πλαίσιο λειτουργίας (π.χ. τυπικά προσόντα διδασκόντων, αξιολόγηση) δημόσιων και ιδιωτικών πανεπιστημίων θα είναι κοινοί; Τις απαντήσεις θα τις δώσει η επόμενη Βουλή, που θα είναι αναθεωρητική και θα διαμορφώσει το τελικό νέο περιεχόμενο του άρθρου 16.

Η δημόσια ανώτατη εκπαίδευση χρειάζεται ένα σοκ. Αυτό όμως δεν είναι απαραίτητο ούτε αρκεί να είναι η αναθεώρηση του άρθρου 16 προς μια πιο φιλελεύθερη κατεύθυνση. Το επιτακτικό ζητούμενο είναι κανόνες και πρακτικές που α) θα αντιμετωπίζουν το κορυφαίο πρόβλημα της ελλείψεως υποδομών και της υποχρηματοδότησης στο ελληνικό πανεπιστήμιο, β) θα έρθουν σε μετωπική σύγκρουση με την αναξιοκρατία, την ευνοιοκρατία και τους φατριασμούς που σε μεγάλο βαθμό μαστίζουν το καθηγητικό κατεστημένο και γ) θα αφυπνίσουν τη δημιουργικότητα που έχει καταχωνιαστεί από ένα ανθυγιεινό κλίμα υπολειτουργίας που έχει εμψύσει μεταξύ άλλων το «καταληψιακό παράδειγμα».

* Διδάκτωρ Συνταγματικού Δικαίου